Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 52, Haziran 2021, s. 72-88

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.51418>

Doç. Dr. Yasemin BAL

Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, yaseminmutluay@gmail.com

Esmâ DÖKMENER

Sabahattin Zaim Üniversitesi Doktora Öğrencisi, edokmener@gmail.com

HERMENEUTİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YÖNETİM ALANINDA UYGULANABİLİRLİĞİ: BİR LİTERATÜR TARAMASI

Özet

Son yüz yılda doğa/beşeri bilimler cephesinde yapılan yoğun araştırmalar ve yaşanan gelişmeler, bilimsel çalışmalarda pozitivist duruşun seyrini değiştirmeye başlamıştır. Bilimsel bilginin yalnızca epistemolojisi ile ilgilenen bilim insanları, felsefenin bilimsel çalışmalar üzerindeki etkisi ile birlikte ontolojinin de yerini sorgular hale gelmiştir. İnsan, doğal koşullar içerisinde edilgen bir varlık mıdır yoksa bulunduğu çevreyi değiştirme, dönüştürme rolüne sahip midir? Çevresinde yaşanan olay ve olgular örgüsü içerisinde etkileşimde bulunduğu nesneleri ya da durumları hangi faktörlere bağlı olarak yorumlar ve anlamlandırır? Çalışmamızda bu sorulara yorumlayıcı yaklaşım modellerinden hermeneutik (yorum bilim) aracılığıyla yanıt bulunmaya çalışılmıştır. Örgütsel fenomenlerin doğal yaşam içerisinde nasıl oluşturulduğu, yorumlandığı ve anlamlandırıldığına ilişkin yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular kavramsal olarak hermeneutik açıdan analiz edilmiştir. Bu çalışma, sosyal olguların yorumlanmasındaki epistemolojik yanılgıdan kaçınabilmek için sosyal aktörlerin ontolojik yapısının incelenmesi konusundaki gerekliliği ve önemi ortaya çıkarmıştır.

Anahtar kelimeler: Hermeneutik, Felsefi Hermeneutik, Örgütsel Fenomenler, Söylem

HISTORICAL DEVELOPMENT OF HERMENEUTICS AND ITS APPLICABILITY IN MANAGEMENT: A LITERATURE REVIEW

Abstract

Intense research and developments in the field of natural / human sciences in the last century have started to change the course of the positivist stance in scientific studies. Scientists who are only interested in the epistemology of scientific knowledge have become questioning the place of ontology along with the effect of philosophy on scientific studies. Is man a passive being in natural conditions or does he have the role of changing and transforming his environment? Interprets and interprets the objects or situations that he / she interacts with in the network of events and phenomena around him, depending on which factors? In our study, we tried to find answers to these questions through hermeneutics (interpretative science), one of the interpretive approach models. Studies on how organizational phenomena are formed, interpreted and interpreted in natural life and the findings obtained were conceptually analyzed from a hermeneutical perspective. This study revealed the necessity and importance of examining the ontological structure of social actors in order to avoid the epistemological error in the interpretation of social facts.

Keywords: Hermeneutics, Philosophical Hermeneutics, Organizational Phenomena, Discourse

1. GİRİŞ

Felsefi hermeneutik bazı önemli değişimlerden geçerek günümüz çağdaş hermeneutiğin temellerini oluşturmuştur. Başlangıçta varoluşsal konularda gerçekliğin izini takip ederken, zaman içerisinde kutsal metinlerin yorumlanmasına evrilmiş ve çağdaş hermeneutiğin oluşumuna katkı sağlamıştır. Hermeneutiğin gelişmesinde ve bilimsel tabana oturmasında en önemli katkı Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, Gadamer gibi teorisyenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Günümüz hermeneutik anlayışı multidisipliner bir tutum sergilemektedir ve doğa/beşeri bilimler üzerinde bir araştırma metodolojisi olarak uygulanabilecek teorik alt yapıya ulaşmıştır. Farklı disiplinlerde kendine yer bulan hermeneutik, birçok alanda önemli gelişmelerin de önünü açmış ve özellikle organizasyon ve yönetim araştırmalarında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Kurumsallaşmada örgütsel eylemler ve söylemlere odaklanarak farklı örgütsel dinamiklerin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Örgütlerde güç, hakimiyet, hegemonya, sınıf farkı, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden oluşturma, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkaran araştırmaların esin kaynağı olmuştur.

Örneğin, Finlandiya'nın Turku kentinde 2004-2005 yıllarında Wa"rtsila" group tarafından gerçekleştirilen ve uzun süre devam eden bir deniz motoru fabrikasının kapatılması, o bölgede işsizlik üzerinde ciddi etkiler yapmıştır. Wa"rtsila" motor üretimini Trieste'ye taşıma kararı almış ve bölge sakinlerinin işsizlik tehdidi ile karşı karşıya kalması, maddi zarara uğraması gibi nedenlerden dolayı bu durum konunun yargıya taşınmasına neden olmuştur. Finlandiya'da belli bir konsensüs dahilinde faaliyet gösteren organizasyonlar için böyle bir kapatma kararı emsalsizdir. Bu karar, medyaya servis edilirken haber dili, kararı meşrulaştırıcı bir üslup ile düzenlenmiştir. Görünürde kar elde edememesi nedeniyle kapatılan fabrikanın

hiçbir haklı yasal dayanağı bulunmamaktadır. Ancak medyaya taşınan ve habere konu olurken kullanılan dil, kapatma kararı nedeniyle kimsenin mağdur olmadığı yönündedir. Alınan bu haksız karar, uzun süren bir mücadelenin başlamasına neden olmuştur (Vaara & Tienari, 2008). Bu örnekte görüldüğü üzere, hermeneutik çalışmaların örgütsel alanlarda uygulanmasının, örgüt içinde inşa edilen dilin ve metinlerin analiz edilmesinin, yakın gelecekte birçok üstü kapalı problemin ortaya çıkarılmasında ve çözüme kavuşturulmasında önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Hermeneutik kavramının, işletme tarihinde kullanımı çok yenidir. Bu nedenle ulusal literatürde henüz hak ettiği ilgiyi görememiştir ve konuya ilişkin çok fazla kaynak bulunmamaktadır. Mevcuttaki kaynaklar ise diğer disiplinleri kapsayacak şekildedir. Araştırmamız hermeneutik çalışmaların, daha ziyade uluslararası kökenli olduğunu göstermiştir ve en önemli kısıtlılık ise ihtiyaç duyulan kaynaklara erişimin zorluğu olmuştur. Bu bağlamda, erişim sağlayabildiğimiz ulusal ya da uluslararası tüm hermeneutik araştırmalar eşit derecede önemli kabul edilmiştir.

Hermeneutik üzerine yapılan ve derinlemesine analiz gerektiren bu çalışmalardan elde edilen bulguların, örgüt kuramına önemli katkılar sağladığı görülmüştür. Örgüt kültürü, anlamlandırma teorisi, örgütsel kimlik, durumlu öğrenme teorisi (situated learning theory), çift döngülü öğrenme ve öğrenen örgütler gibi kavramlar bu hermeneutik çalışmaların sağladığı destek ile literatüre kazandırılmıştır (Keskin, Akgün, & Koçoğlu, 2016:370). Felsefi hermeneutiğin örgütsel pratikteki karşılığı pozitivist bir duruş sergileyen alanlarda yapılan çalışmalar kadar kolay ölçülebilir değildir. Ancak sosyal olgulardaki örtük ya da gizli anlamların ortaya çıkarılmasında önemli ve üzerine düşülmesi gereken bir araştırma şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. HERMENEUTİK ve TARİHSEL GELİŞİMİ

Hermeneutik, Grekçe ‘hermeneuein’ kelime kökünden türemiştir ve ‘ifade etmek, açıklamak, tercüme etmek’ anlamlarına gelmektedir (Gadamer, 2003). İnsan sosyal dünya ile sürekli bir etkileşim halindedir ve bu etkileşimin neticesi sosyal olayları anlamlandırma ve yorumlamadır. Dolayısıyla anlam içeren her şey hermeneutiğin konusu olabilir. Hermeneutik kavramının bilimsel olarak diğer bilim alanlarında olduğu gibi belirli bir yöntem veya objesinin bulunması gerektiği düşünülse de bu fikre karşı çıkan bilim insanları da mevcuttur (Özcan, 2000). Barnes, doğa ya da beşeri her türlü bilimsel araştırmanın yorum gerektirdiği ve bu yüzden de ‘hermeneutik’ oldukları görüşünü benimser ve pozitivist bakış açısının karşısında yer alan bir duruş sergiler. Realistlere göre doğa ve sosyal bilimlerin yoruma ihtiyacı vardır, dolayısıyla hermeneutik bir kategoride değerlendirilmeleri gerekir (Hekman, 2012). Hermeneutik tercüme, yorumlama ve anlamada ortaya çıkan farklılıkları ortadan kaldırma eylemidir ve içeriğe bakılmaksızın süregelen bir anlama arzusunu içinde barındırır (Özcan, 2000). ‘Hermeneutik, farklı bir dünyada inşa edilen anlam içeriğini, içinde yaşadığımız dünyaya aktarma etkinliğidir.’ (Gadamer, 2003). Aristoteles, düşünce ve dil arasındaki anlatımın birleşimine vurgu yapmaktadır (G.L. Ormiston, 2002). ‘Hermeneutik, bir konuşma, yazılı kelimeler ya da resimlerden oluşan metnin ayrıntılı okunması ya da incelenmesine vurgu yapar (Neuman, 2008) ve geçmiş, dil ürünlerinin yazılı eserlerin dilini yorumlayarak anlamak, yorumlama işlevini üstlenir.’ (Sözen, 1999)

Hermeneutiğin gelişimi tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde; ortaya çıktığı ilk dönemlerde teolojik bir çizgide ilerlediğini, daha sonra Schleiermacher ve Dilthey'in hermeneutiği teolojinin bu zincirinden kurtararak tin bilimlerinde evrensel bir konuma taşıdığını görmek mümkündür. Gadamer ile birlikte Hermeneutik çağdaş bir döneme geçiş yapmış ve literatürde 'çağdaş dönem hermeneutiği' olarak kendine yer edinmiştir (Alioğlu, 2007). Yani hermeneutik felsefesi zamanla tarihsel bir dönüşüm geçirerek teolojik bir hal almıştır. Kutsal kitaplarda yoruma açık metinler alegorik anlamlar içermektedir. Alegoriye dayanan bu yöntemde anlam iki boyutludur; metinlerin veya sembollerin halk tarafından bilinen bir anlamı ve seçkinlerin bildiği birden fazla anlamı vardır. Hermeneutik, harflerin görünen yapısını aşarak üst anlamı ortaya çıkarmaya çalışır. Burada birbiri ile bağlantılı derin bir ilişki söz konusudur. Yani gözle görülenin ötesinde görülmeyen anlamlar aranır. (Özcan, 2000). Teolojik hermeneutik 'metnin ne dediği ile değil ne demek istediği' ile ilgilenir. Bu yaklaşımın ortaya çıkma nedeni Hristiyanlık metinlerinin orjinallerinin kaybolmuş olmasıdır. Ancak ortaçağ sonlarında alegorik yöntem etkisini kaybetmiştir (Dartma, Demirci, & Ünver, 2013).

Schleiermacher, her metnin yorumunda kullanılmak üzere genel ve kapsayıcı bir hermeneutik için çalışmalar yapmıştır. Ona göre 'her ifade kendi kökeninde dil ve düşünce bütünlüğü olmak üzere çifte bir ilişkiye sahiptir; bu durumda bütün anlamalar iki andan ibarettir, dilsel ifadelerin anlaşılması anı ve düşünürün içinde bulunduğu durumun anlaşılması anıdır' (Taşdelen, 2008). Hukuki, dini veya edebi tüm metinlerin dil içerisinde olduğu ve anlamının olduğunu ifade etmiş ve bu anlamın bulunabilmesi için gramere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Palmer, 1969).

Schleiermacher'a göre Hermeneutik, bir anlama sanatıdır ve yazılı metinlerle birlikte karşılıklı diyaloglar da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Anlama ve yorumlamayı iki farklı dinamik olarak değerlendirmiş ve anlamının önemini ön plana çıkarmıştır. Doğru bir anlamının salt metin üzerinden mümkün olamayacağını, söz konusu metnin yazıldığı dönemi, çevre koşullarını ve yazarın kişinin içinde bulunduğu psikolojik durumu da bilmek gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla metinlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında iki parametre önem kazanmaktadır; ilki metnin gramatik özellikleri, ikincisi ise yazarın psikolojik durumudur. Gramatik olarak; dilbilgisi, cümle yapısı ve metnin semantik özelliklerini, psikolojik olarak ise; yazarın içinde bulunduğu beşeri koşulları ve onun sahip olduğu ruh halini bilmek gerekir (Temir, 2018).

Dilthey, hermeneutiği bireysel yazın yapıtlarından, genel tarihsel yasalara varma yöntemi olarak açıklar ve Dilthey'e göre yorumlamada dil önemli bir rol oynar. Çünkü dil anlam taşıyıcısıdır. Schleiermacher, tümün parçadan yola çıkılarak, parçanın ise tümünden yola çıkılarak ve aralarında bir uyum sağlanarak anlaşılabilirliğini savunur. O'na göre, hermeneutiğin ana kurallarından biri uyumun sağlanmasıdır ve bu uyum olmaksızın doğru anlama gerçekleşemez. Buna karşın, Gadamer, özne-nesne ayrımı yapan bu tür bir tarihselci yoruma karşı çıkarak, metin ile okurun 'birliğini' savunur, anlama ve yorumlamayı tek bir süreç olarak görür (Kasapoğlu, 1992). Dilthey'e göre yorumun anlaşılabilirliği için bir önceki adımda anlamının anlaşılması gerekir. (Özcan, 2000). Dilthey Hermeneutiği, yazılı dökümanların yorum kuralları teorisi olarak tanımlamaktadır (W.Dilthey, 1972). Okuyucu anlamı yeniden yaratan bir dâhidir (Ö.Doğan, 2006). Anlama, bir düşüncenin zihinsel bir eylem aracılığıyla ifade edilmesi ve bu durumun anlam yüklenmiş bir gösterge aracılığıyla tanınması sürecidir (D.West, 2005).

4. HERMENEUTİK, ANLAMA ve YORUM

Hermeneutiğin gelişiminde en önemli isimlerden biri Wilhelm Dilthey'dir. Dilthey, doğa ve beşeri bilimlerin epistemolojik dayanağının birbirinden farklı olduğu görüşündedir. Sosyal olayların epistemolojik yönü pozitivist varsayımlar aracılığıyla ele alınamaz. Sosyal olaylar, insanoğlunun subjektif değer yargıları üzerine inşa edilir. Onların ilgi, motivasyon ve yönelimlerinin bir neticesi olarak karşımıza çıkar. Sosyal olaylar kendine has subjektif anlamlar içerir dolayısıyla incelenmek üzere ele alınan sosyal olgunun empati yoluyla deneyimlenerek ele alınması gerekir. Bu anlama yöntemi "verstehen" olarak tanımlanır. İncelenen sosyal olgunun, kültürel ya da tarihsel durumunun anlaşılabilmesi için gözlemleyen tarafından yeniden yaşanması sağlanır. Dilthey'e göre verstehen yönteminin kullanılabilmesi için sosyal aktörün iç dünyasını yansıtan kurumları, tarihsel bağlamını ya da dilini incelemek gerekir. Sosyal olaylar da tıpkı metinler gibi incelenebilir ve taşıdıkları anlamlar ortaya çıkarılabilir. Bu nedenle hermeneutik, pozitivist metodlar yerine metin analizi yöntemi ile anlamın keşfi üzerine yoğunlaşmıştır. Dilthey, ayrıca hermeneutik döngüsü kavramdan bahseder. Bu döngünün anlaşılması, sosyal olguyu oluşturan parçaların anlamlandırılması ile mümkün değildir. Kelimeler kendi başlarına bir anlam taşıyor olsalar dahi belli bir cümlede daha farklı anlamlar taşıyabilirler. Bu nedenle sosyal olaylar içinde bulundukları bütüncül bağlama göre yorumlanmalıdır. Araştırmacı, parçalarla bütün arasında gelişen yorumlama yaklaşımı ile zihnin sosyal olayı nasıl nesnelleştirdiğini anlamaya çalışmalıdır (Burrell & Morgan, 1979).

Hermeneutiğin gelişiminde öncü bir diğer isim de Martin Heidegger'dir. Heidegger, Dilthey'den farklı olarak gözlemleyen ve gözlemlenen sosyal olayın birbirinden bağımsız olmadığını vurgular. Sosyal olayın anlaşılabilir olması için gözlemcinin mevcutta bir geçmiş anlayışa sahip olması gerekir. İnsan ve sosyal olaylar tarihseldir. Dolayısıyla bireyin içinde bulunduğu çevre, sosyal varlık ve eylemler üzerinde belirli bir miktar etkiye sahiptir (Barrett, Powley, & Pearce, 2011). Heidegger'e göre yorumlama yalnızca anlam yaratmayı sağlayan bir süreç değildir. Sosyal bir olguyu ya da olayı anlamak istiyorsak öncesinde var olan bir ön anlayışa sahip olmamız gerekir. Ön anlayış, bireyin içinde bulunduğu toplumla uyumlu bir biçimde yaşamasını sağlar. Sosyal olgu ve gözlemci incelenen konuya anlam kazandıran bir dünyanın bütüncül parçalarıdır. Bu parçalar birbirinden bağımsız düşünülemez, yani ele alınan konunun yorumlanabilmesi için neyin yorumlanması gerektiği anlaşılmış ve biliniyor olmalıdır (Heidegger, 1962). Hermeneutik yalnızca bir anlama yöntemi değildir. Var olmanın temel koşuludur. Ontolojik açıdan ele alındığında varlığın içinde bulunduğu dünya ile bütünleşik halde var olabileceğini, içinde bulunduğu dünya ile ilişkilendirdiği bir benliğe sahip olduğu varsayımına dayanır. Heidegger bu bakış açısı ile hermeneutiğin farklı yorumlarına da olanak sağlamıştır. Bu sayede modern hermeneutiğin oluşumuna katkı sağlamıştır (Casey, 2002).

Gadamer hermeneutiğe yeni bir yöntem ve ontolojik duruş ile yaklaşmıştır. Gadamer'e göre verstehen aktörün sosyal olguyu deneyimleme çabası olmaktan ziyade belli bir geçmiş beceri ve anlayışın uygulanmasıdır. Bireylerin geçmiş birikimi ve içinde bulunduğu anı şekillendiren her türlü unsur anlamlandırma sürecinin bir parçasıdır. Anlama, bir anlaşma ya da mutabakat ile ilgilidir ve ortak bir paydada birleşme hedefi güder. Bir metni ya da olguyu anlamak taraflar arasında gerçekleşecek mutabakata bağlıdır. Yani yabancı olduğu olduğumuz bir olgu kelimelerin yardımıyla anlamlı hale getirilir. Gadamer bu noktada ön yargı kavramından bahseder. Önyargılar olmadan anlatılmak istenen hedefe varılamaz. Dil kişilerin geçmiş tecrübeleri, beklentileri nedeniyle farklı anlamlandırıldığında metinlerin ya da olayların yorumu

ihtiyacı vardır. Dolayısıyla önyargı ve taraflı tutumlar anlam yaratmanın ön koşuludur (Barrett, Powley, & Pearce, 2011). Gadamer'e göre hermeneutik döngü yalnızca bir yöntem değil, anlama sürecinde ontolojik bir felsefi yaklaşımı tanımlar. Sosyal olgu, sosyal aktörün tarihsel bağlamı ya da kültürel geleneğinden bağımsız düşünülemez. Çünkü sosyal olgunun metin olarak ifadesi bu etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Sosyal olguyu anlamak onunla bir diyalog içerisinde bulunmaya bağlıdır. Araştırmacı sosyal olguyu anlamak için metni kendi tarihsel ve kültürel bağlamı ile sosyal olgunun gerçekleştiği çerçeve arasında ilişki kurarak karşılıklı bir yorumlama süreci oluşturmaktadır. Gadamer ayrıca referans çerçevesi (tarihsel ve kültürel bağlamı) ile sosyal olgunun gerçekleştiği referans çerçeve arasındaki etkileşime de odaklanır. Bu etkileşimde dil araştırmacı ve sosyal olgular arasındaki subjektifliğin inşasını sağlayan bir araçtır. Bireyin sahip olduğu referans çerçevesi onun ufkunu temsil eder. Her yeni metin kişinin ufkunu genişletebilir ya da farklılaştırabilir. Farklı görüş ya da düşüncelerin birleşmesi ile anlam yaratılır ve burada dilin rolü çok önemlidir (Burrell & Morgan, 1979).

Hermeneutikte önemli diğer bir isim Ricoeur'dur. Ricoeur, anlatı ve benzetmelerin yapısını analize odaklanmıştır. Metin ya da söylemlerde saklanmış bilgilere hermeneutik sayesinde ulaşılabilir. Ancak bu anlamlandırma insan bilinci tarafından gerçekleştirildiği için yanıltıcıdır. Bundan kaçınabilmek için üç unsurdan yararlanmak gerekir, bunlar; anlatı, hikâye ve benzetmedir. Olayları anlaşılır kılmak ve deneyimleri birbiriyle bağlamak için hikâyelere ihtiyaç duyulur. Böylece olaylar arasında nedensellik ve niyet atfetmemiz sağlanır. Farklı deneyimler aracılığıyla içerisinde bulunan koşullar, hedefler ve sonuçlar bir bütün olarak temsil edilir hale gelir ve daha tutarlı ve sağlam öz benlik geliştirilir. Ayrıca benzetmelerde anlam yaratmaya yardımcı unsurlar olarak karşımıza çıkar. Benzetmeler muhatabını daha fazla düşünmeye, farklı anlamlar yaratmaya sevk eder ve aktif olarak olaylara katılımını sağlar (Barrett, Powley, & Pearce, 2011).

Gadamer hermeneutiği, bütün bir anlama eyleminin karakterinin ve koşullarının felsefi araştırması olarak tanımlar (Becermen, 2004). Gadamer anlama, yorumlama, diyalog ve söylem kavramlarını bir arada kullanır ve bunları tek tek açıklayan, her türde yorum tekniğini mümkün kılan fakat aynı zamanda ona sınırlamalar getiren ön anlama peşine düşer. Gadamer'e göre yorum; yapay anlamın maskesini düşürmek, gizlenen ya da başka bir biçimde aktarılan anlamın üzerindeki örtüyü kaldırmaktır. Yorumlama bir gelenekte yaratılan söylemin açıkça ifade edilmesidir. Diğer bir ifade ile yorum için söyleme/ler ihtiyacı duyulmaktadır. Herkesin söylem olarak kabul ettiği bir metnin veya insanın demek istedikleriyle kastedilen ifadeler, yorumlama ile açık bir hale gelir. Bu süreç yorumlayan ile yorumlanan arasında bir köprü kurarak boşluğu ortadan kaldırır (Sözen, 1999). Gadamer yaptığı çalışmalarla Hermeneutik anlayışını bir adım ileriye taşımıştır. Ona göre Hermeneutiğin kendi hakiki varlığını bulabilmesi için incilin tebliği gibi dogmatik amaçlara hizmet etmeyi bırakması gerekmektedir. Gadamer'e göre anlama, yorumlama ve uygulama ayrı yöntemler değildir. Anlamak her zaman yorumlamaktır (Temir, 2018). Anlama ve yorumlama iç içedir. Yorumlama esnasında metnin ufku ile yorumcunun ufkı (belirli bir hakim noktadan görülen her şeyi içine alan görüş alanı) hemdemdir (H.G.Gadamer, 2009). Yorum öznel bir anlamadır (Taşdelen, 2008). Gadamer, anlamının gerçekleşebilmesi için bir ön anlama (önyargı) kavramından bahseder. Ona göre açıklayıcı bir yorum açıklamanın hem bağlamsal hem de ufuksal yönünü farketmemizi sağlar. Ancak açıklama için öncesinde var olduğu kabul edilen anlama ve niyetlere ihtiyaç vardır, bu duruma 'ön anlama (önyargı)' ismi verilir (E.P.Richard, 1969). Gadamer'in amacı günümüz bilim

anlayışını her hangi bir kısıtlama olmaksızın hermeneutiğe dahil etmektir (H.G.Gadamer, 2008). Hermeneutik anlama ve yorumlama, tarihle de doğrudan bağlantılıdır (Bernstein, 2011). Max Weber bu olaylar arası ilişkilerdeki düzenliliğin ‘bütün olguları, anlaşılır biçimde yorumlamamıza izin verdiğini’ belirtmiştir (Özcan, 2000). Dilthey ‘doğayı açıklarız, insani olayları ise anlarız’ ifadesini kullanmaktadır (Dilthey, 1999). Ricoeur’a göre söylem bir ön kavramdır, gündelik konuşmalara söylemsel açıdan önem vermekle birlikte, metin daha ön plandadır. Söylemi dilbilim çerçevesinde tanımlar. Ona göre söylem nasıl konuşuluyor ve nasıl yazılıyorsa o şekildedir. Kullanılan dilde özne yoktur ama söylem esnasında konuşan kişiye göndermeler yapılır. Dolayısıyla konuşmayı yapanın kim olduğu önemlidir. Dil zamanın dışında durur ve sübjektif değildir. Söylem ise üretildiği an içinde geçerlidir. Söylemin amacı içinde bulunulan zamanı, olayı veya nesneleri tasvir etmektir, bu nedenle temsil etmek zorunda olduğu dünyaya göndermeler yapar. Dilin imgelem yönü söylem içinde oluşur. Söyleme metnin gerisinden değil, önünden bakmak gerekir. Yani söylem için bir ‘öteki’ne ihtiyaç vardır (Sözen, 1999).

5. HERMENEUTİK ve YÖNETİM

1930’larda Heidegger’in Almanya’da başlattığı ontolojik dönüm noktasının (gözlemci ve gözlemlenen birlikte bir bütünün parçalarıdır ayrıştırılamazlar) etkisiyle Frankfurt Okulu sosyal bilimcilerin her zaman örtük bilgi ile ilgilendiklerini dolayısıyla teorik yanlışlıkların kaçınılmaz olduğu gerçeğinden yola çıkarak araştırmalarını sürdürmüştür. 1960’lardan itibaren Frankfurt Okulu yaklaşımına yön veren Jürgen Habermas, farklı bilişsel ve ideolojik bilgi üretim yöntemlerinden tarihsel-hermeneutik yöntemine vurgu yapmıştır. Tarihsel- hermeneutik teoriler, karşılıklı ortak anlayışı geliştirme, farklı sosyal aktörlerin içinde bulundukları dünyayı nasıl anlamlandırdığını, norm ve düşüncel çerçevelerin nasıl bazı eylemleri diğerlerine göre meşru kıldığını keşfetmeyi amaçlar. Pozitif bilimlerin ampirik metodolojilerini reddeden bu yaklaşım, bireylerin hareketlerine yön veren anlam ağlarını analiz etmeye yarayan karmaşık bireysel deneyim ve etkileşimlere ve bunların sözlü, sözsüz, yazılı ya da yazılı olmayan gösterimlerine odaklanır (Casey, 2002). Geleneksel hermeneutikle benzer şekilde, pozitivist yaklaşımla özdeşleşen ampirik analizlerden çok sosyal hayatta var olma biçimleri (Heidegger’in ön anlayış kavramı, Gadamer’in referans çerçeve kavramı) ile farklı teorik kavrayışlar oluşturmayı amaçlar. Bu teorik kavrayışlar örgütsel olayları yalnızca anlamlandırmayı değil, aynı zamanda farklı eylem alternatifleri oluşturmayı ve mevcutları yenilemeyi sağlar. Örneğin 19. yy’da bireylerin kendilerini duygusal zekâsı yüksek olarak tanımlaması mümkün değildi, o dönemde duygusal zekâ kavramı ve bu yönde bir algı yoktu. Ancak modern örgütlerde bu kavram, bireyin kendini ifade biçimi ve davranış değerlendirme kriteri haline gelmiştir. Bir metnin ya da etkileşimin anlamını kavramak, içinde bulunulan daha geniş çevrenin şartlarına bağlıdır. İçinde bulunulan bağlam yorumlama sürecinin sonunu etkiler. Yorumlama; metnin bölümlere ayrılarak değil, bir bütün olarak incelenmesiyle gerçekleşir (Barrett, Powley, & Pearce, 2011). Bütünün uyumunu görmek ve bu uyum aracılığıyla parçaların tek tek değerlerini anlamak hermeneutiğin iki yönlü hedefidir. Sosyal gerçeklik, kültürel değerler ve uygulamalar, toplumsal etkileşim ve dil aracılığıyla yorumlanır, sübjektif semboller ve simgeleme yoluyla da ifade edilir (Kouzmin & Dixon, 2006). Bu yorumlama sürecinde yapay gösterimlerde yer alan gizli anlamları ortaya çıkarma ve veriye ulaşma temel hedeftir. Yazılı ya da sözlü dil, işaret dili, ses tonu, kültür, anlatım tarzı ve hikayeler gibi yapay gösterimler onlarla özdeşleştirilen anlamı taşırlar. Doğrudan ulaşılamayan anlamlar yapay gösterimler aracılığıyla sembolize edilir ve

gözlem, mülakat, derinlemesine anket ve belge analizi yoluyla erişilen verilen yorumlanır. Yorumlayıcı yöntemin temelini oluşturan bu ilişki veri, veriye ulaşma, analiz yöntemi ve yorumlama süreci arasındaki bağlantıyı açıklar (Keskin, Akgün, & Koçoğlu, 2016:370)

Yorumlama metodolojisi olarak Hermeneutik, örgütsel alanlardaki “geçiş dönemlerinin” analizi için özellikle uygun olarak öne sürülmüştür (Llewellyn, 1993). Sosyal gerçekliğin onu bir göstergeler sistemi gibi okuyarak anlaşılması gerektiği varsayımına dayanan bir metodoloji olarak Hermeneutik bu nedenle burada özellikle önemlidir. Doğa bilimlerinde mantıksal çıkarım kurallarına göre üretilen hipotezler, genel düzenlilikleri veya kapsama yasalarını belirlemek amacıyla ilgili verilere karşı test edilir. Ancak bu yöntem sanat ve tarih gibi aklın bilimleri için uygun görülmemektedir. Örneğin tarihsel araştırmalarda amaç genel yasaları (tarihsel olayların ve koşulların benzersizliği göz önüne alındığında imkansız olarak görülen) ortaya çıkarmak değil daha çok tarihi anlaşılabilirlik şeklinde yorumlamaktır. Hermeneutik (Yunanca Hermeneuinden, açıklamak, kelimelere dökmek veya tercüme etmek için) fenomenlerin işaret olarak yorumlanmasına atıfta bulunur.

İşaretler, işaretin yazarı için (örneğin bir sanatçı ya da tarihsel bir figür) sahip olduğu anlamı yeniden inşa edebilir, bu işaretler kendimize ait ve uygun hale getirebilirsek anlaşılabilir. Bu özünde anlamak istediğimiz işareti kendi semiyotik ufkumuza, dünya görüşümüzü oluşturan genel ve az çok tutarlı işaretler sistemine entegre etmeye çalıştığımız anlamına gelir (Grondin, 1994). Bu nedenle yorumlama biliminde yorum, benliğin dünya görüşüyle diğerindeki arasında bir “diyaloga” girmekten ibarettir. Bu süreç her zaman bir yerden başlamak zorundadır, tanım gereği önceki bir konumdur (aksi takdirde anlayış aranmak zorunda kalmazdı çünkü sadece orada olurdu). Çalışılan fenomenin yetersiz bilgisine dayanır. Gadamer “ön yargı” kavramını geleneksel olarak aşağılayıcı bir anlamda kullanmamıştır. Gadamer için bir ön yargı, diyalogun başında yapılan bir ön yargılamadan az ya da çok değildir. Ön yargılarımızı, anlamaya çalıştığımız fenomenle daha derinlemesine karşılaştıkça, hangilerinin yanlış yönlendirildiğini ve değiştirilmesi gerektiğini görebiliriz (How, 1995). İnsan zihninin bir ürününü yorumlamak ufukların kaynaşması anlamına gelir. Bunlar; yorumlayıcının ufku ve ürününü anlamaya çalıştığımız bireylerin ufkudur. Bu kaynaşma ancak başlangıçtan itibaren bir miktar örtüşme, bir miktar ortak zemin varsa mümkündür. Farklı ufukların kaynaşma olasılığı, onların zaten “geleniğin derinliklerinde” örtük olarak birleşmiş olmaları gerçeğinde yatmaktadır (Shusterman, 1989). Ön yargıdan kaçınılmaz olarak başladığımız etki bizim de kaçınılmaz olarak öznel olduğumuz anlamına gelir. Felsefi yorum bilimin öznelciliği pozitivizm veya mantıksal deneycilikten farklı bir öznelciliktir. Mantıksal pozitivizm, bilginin a-priori doğasını (Kant’ın öğrettiği gibi) ve dolayısıyla öznelciliği kabul eder ancak bu kesinlikle rasyonel, kartezyen(şüpheli) bir öznelciliktir. Yorum biliminde yorumlayıcı özeldir çünkü bir geleniğin parçasıdır. Tercümanın parçası olduğu gelenek yorumun başlayacağı ön yargıları belirler; dünya ve kendimiz hakkında sahip olduğumuz bilgiler, önemli bulduğumuz konular, kabul edilebilir veya kabul edilemez bulduğumuz şeyler, rasyonel veya mantıksız görünen şeyler arzulan ve öfkemizi arttıranların tümü, geleniğimizin değişen tarihsel alanı içinden üretilir (How, 1995). Bir parçası olduğumuz geleniğin dışına çıkamayız: “Geleneklerimiz söyleyebileceğimizden daha derindir!” (Caputo, 1989). Bu anlamda gelenek neyi yapabileceğimizi ve göremeyeceğimizi, ufkumuzu tanımlar. Ama gelenekteki yerimiz ve ondan kaynaklanan ön yargılar da anlamının bir koşuludur. Onsuz anlamak mümkün olmazdı çünkü anlaşılacak olguyu bütünleştirecek semiyotik bir sistem var olamazdı. Kişinin tarihselliğinin dışında durmak

nesnel bir görüşe sahip olmak anlamına gelmemektedir. Aksine hiçbir görüşe sahip olmamak anlamına gelecektir (Francis, 1994). Tamamen nesnel bir birey, tabiri caizse tamamen otistik olacaktır. Sosyal bilimlerde araştırma için metinlerin (kutsal metinler, edebi metinler, tarihi metinler, hukuki metinler) yorumlanmasına ilişkin bir metodolojinin uygunluğu, metin kavramının bir kağıt üzerindeki harflerden herhangi bir tutarlı bütün işaretlere genelleştirmesinde yatmaktadır. Eğer metinler genel olarak bu şekilde görülüyorsa, sosyal eylemi anlama bir okuma biçimidir (Ricoeur, 1991). Tıpkı kağıt üzerindeki mektupların başka bir şeye, (örneğin yazar tarafından oluşturulan fikirlere atıfta bulunulması gibi) "yazarlarının" niyetlerinin veya inançlarının işaretleri olarak eylemler veya sosyal fenomenler üretebilirler. Bu, Hermeneutik metodolojiyi yönetim ve organizasyon alanlarına da uygulanabilir kılar. Son yıllarda (örneğin organizasyon kültürü, bilgi sistemleri alanlarında, muhasebede) esin kaynağı Hermeneutik olan ve giderek artan sayıda makale yayınlanmıştır.

Mesela Fransız araştırmacı Henry (1991) Batı Afrika'nın Togo Eyaleti'nde içme suyu şirketi RCgies Nationales Des Eaux de Togo üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada şirketin en yüksek kıdemden kıdemsiz memura kadar tüm çalışanların neredeyse tüm olası koşullarda ne yapmaları beklendiğini belirten bir kılavuzun olduğunu görmüştür. Bu kılavuzda kurallar hiyerarşide daha ayrıntılıdır ancak tüm kademelerde kuralların ve prosedürlerin durumsallığı ve kılavuzun kapsayıcılığı dikkat çekicidir. Teknik görevler ve yönetim görevleri tanımlanmıştır (iç süreçleri, namaz vakitleri, ölüm izni ve diğer aile koşulları gibi). Yılsonunda kimin parti düzenleyeceği, bu organizasyonun kimin sorumluluğunda olduğu ve ne yapması gerektiği gibi konular belirlenmiştir (örneğin; 'tarihi ve saati seçin ve bunların üst yönetim tarafından onaylanmasına izin verin', 'bir parti çadırı kurun', 'masa ve sandalyelerin kiralandığından emin olun' vb.) (Henry, 1991).

Noorderhaven burada bazı sorulara değinmektedir. Bu kılavuzun etkisi nedir? Şirket çalışanları buna nasıl tepki vermektedir? Bu şirket alt düzey çalışanlardan tüm takdir yetkisini ellerinden alarak görevleri yoksullaştırmış mıdır? Aşırı derecede Taylorist bir organizasyon olarak mı kabul edilmelidir? Bu örgütlenme biçimi tam bir motivasyon kaybına ve yabancılaşmaya yol açar mı? Ancak işin ilginç yanı dünya bankası tarafından yayınlanan bir çalışmada bu şirket Afrika'daki "en iyi uygulama" olarak karşımıza çıkmaktadır (Noorderhaven, 2000). Henry'e göre kılavuz alt düzey çalışanların hareket düzeyini kısıtlamaktan çok artırmaktadır. Çünkü belirsiz durumlarda alt düzey çalışanlar her zaman amirlerinin fikirlerini sorma ihtiyacı hissedecektir. Afrika'nın otoriteye ve kıdemliliğe saygı gelenekleri burada önemli bir rol oynamaktadır ancak astların ne yapacakları konusunda kesin talimatlar olduğunda çok daha bağımsız çalışabilirler ve çok daha fazla adem-i merkeziyetçilik mümkündür. Kurallar ayrıca çalışanları akraba ve tanıdıkların tercihli muamelesi için baskıya karşı da korumaktadır. Ancak kılavuz işçilerin motivasyonunu düşürür mü? Henry şirketin bir yöneticisinden alıntı yapar "çalışanlar kılavuzu okumaktan büyük bir memnuniyet duymaktadırlar, bu klavuz her çalışanın ciddiye alındığını göstermektedir. Çalışan kendini bu kitapta gördüğünde "burada adı geçen çalışan benim, bu kitapta anlatılan benim amirim" diye düşündüğünden kendini daha önemli hissetmektedir. Bu durum insanların öz önemini yükselterek içsel motivasyonlarını da arttırmaktadır."

RCgies Nationales Des Eaux de Togo örneği, belirli bir örgütsel fenomenin yani örgütsel rollerin resmîleştirmesinin radikal olarak farklı şekillerde yorumlanabileceğini ve bunun sonucunda radikal olarak farklı davranışsal sonuçlara sahip olduğunu göstermektedir.

Burada kişinin örgütsel rolünün aşırı şekilde resmileştirilmesi kişinin niyetlerine ve becerilerine (veya her ikisine) güvensizliğin bir işareti olarak yorumlandığı zaman, muhtemel tepki, yabancılaşma ve motivasyon kaybı olacaktır. Ancak aynı fenomen denetçilerin ve diğerlerinin kaprislerine karşı bir koruma olarak ve örgütsel rolün sınırları içerisinde özerk eylem için bir temel oluşturacak şekilde yorumlandığında davranışsal tepki katılım, inisiyatif ve motivasyonda bir artış olabilecektir.

Örgütlerin genel olarak daha önemli unsurları (örneğin yetki yapıları ve kuralları ve prosedürleri) sosyal olarak yapılandırılır ve yorumlanması gerekir ve bu nedenle yorumlama kültürel sınırların ötesinde gerçekleştiğinde kolayca yanlış yorumlanabilir. RCgies Nationales Des Eaux de Togo örneği, genel itibarıyla sosyal fenomenler olarak örgütsel fenomenleri temelde muğlak olduğunu göstermektedir. Gösterge ile anlamı arasında kesin bir bağlantı olmadığı için birçok farklı şekilde yorumlanabilmektedirler. Bu, organizasyonların içindeki ve çevresindeki insanların başa çıkması gereken bir belirsizlik yaratabilir ve çoğu zaman inceledikleri organizasyonel gerçekliğin dışında kalan organizasyon araştırmacıları için daha da büyük bir belirsizlik oluşturur. İnsanlar dünyalarını anlamlandırmak için süregelen mücadelelerinde birbirlerinden etkilenmektedirler. Gerçekliği anlamlandırma süreci, birinin dünyayı yorumlamasının ve buna dayanan eylemlerin diğerinin yorum ve eylemlerini etkilediği ve bunun tersinin de geçerli olduğu sosyal bir süreçtir (Weick, 1979).

İşaretlerin temel iki anlamlılığı geniş bir olası yorum yelpazesi açar. Belirli bir şekilde düzenlenmiş aşkın bir gerçeklik yoktur, aktörler kendi düzenlerini oluşturmak zorundadır. Şüpheli duysal girdilere içkin bir düzen getiren belirli bir yorumlama seçimi Weick tarafından “canlandırma” olarak adlandırılan yaratıcı bir eylemdir. Bir yorum yaparak ve davranışını buna dayandırarak kişi başkaları için kendi anlam oluşturma süreçlerinde hesaba katacakları yeni işaretler yaratır. Bu şekilde anlam döngüsel bir nedenlilik sürecinde sürekli olarak ve yeniden yaratılır (Feldman & March, 1981) (Thomas, Clark, & Gioia, 1993) (Weick, 1979).

6. HERMENEUTİK ve SÖYLEM

Hardy’e göre bilim adamları, söylemsel inşa yoluyla toplumları, kurumları ve kimlikleri giderek daha fazla kavramsallaştırmaktadır (Hardy, 2001).

Özellikle Phillips vd (2004), söylemlerin kurumsal değişimin meşrulaştırılmasında merkezi bir rol oynadığını ileri sürmüşler ve örgütsel eylemlerin ve söylemlerin diyalektiğinin kurumsallaşmaya yol açtığı bir modelin ana hatlarını çizmişlerdir. Örneğin dönüm noktası niteliğindeki bir teorik çalışmada Kostova ve Zaheer(1999), çok uluslu şirketlerin 3 tür karmaşıklıkla karşı karşıya olduklarını ve bu şirketlerin meşruiyet yaklaşımları arasında farklılıklar bulunduğunu tespit etmişlerdir;

- Meşrulaştırıcı Çevre/Ortam
- Örgütlenme Biçimi
- Meşrulaştırma Süreci

Bu çalışma, belirli kurumsal eylemlerin ve sorunların nasıl politize edilebileceğine ve bu eylemlerin meşruiyetinin ve bir bütün olarak şirketin nasıl sorgulanabileceğine işaret etmektedir. Geppert(2003) çok uluslu şirketler bağlamında meşrulaştırmanın söylemsel yönünü ele alan ender bir çalışma ortaya koymuştur. Bu çalışmada yapmış olduğu karşılaştırmalı kurumsal analizde, politik bir duyarlılık yaratmayı önerir ve küresel üretim, yerleşik karar alma

öncülleri ve belirli ulusal olarak yerleşik iş paradigmaları hakkındaki belirli fikirleri meşrulaştırmaya veya meşrulaştırmak için kullanılan hikayelere atıfta bulunur. Fairclough'a göre(2003), söylemler; çok uluslu şirketlerde temel bir rol oynayan ve dilbilimsel olarak aracılık edilen evrensel temsilleridir.

Weick'e göre (1979) organizasyon 'sürekli olarak devinen ve yeniden yapılan güvencesiz ve belirsiz bir süreçtir. Kuruluşlar ancak geriye dönük olarak bakıldığında istikrarlı ve rasyonel yapılardır. O halde iletişim örgüt üyelerinin söylemsel uygulamaları yolu ile karmaşık ve çeşitli bir anlamlar sisteminin inşasına katılması anlamında örgütlenmenin özüdür (Mumby & Cynthia Stohl, 1996)

Örgütsel değişimle ilgili olarak hem örgütsel yapıların hem de örgüt üyelerinin örgütsel eylem ve iletişimdeki ajanları, kuruluşların nasıl değiştiği üzerinde nedensel etkilere sahiptir. Örgütsel iletişim organize eder, örgütsel etkiler üretir ve örgütlerin dönüşümüne katkıda bulunabilir, ancak örgütlenme örgütsel yapıları içeren olasılık koşullarına tabidir. Söylem, uygulamaların ve yapıların yanı sıra süreçlerin-olayların bir yönü olarak görülmelidir, ancak bu şekilde örgütler ve örgütsel değişim hakkındaki bilgimizi genişletebilecek tutarlı teorilere ulaşmak mümkün olacaktır.

Gerçekçilik, asgari düzeyde, gerçek bir sosyal dünya da dâhil olmak üzere, bizim hakkındaki bilgimizden bağımsız olarak var olan gerçek bir dünya olduğu iddiasıdır. Eleştirel gerçekçilik ise, özellikle Bhaskar'ın çalışması ile ilişkilendirilen belirli bir gerçekçilik versiyonudur, yani gerçeklik tabakalaşmış ve başkalaşmıştır, sürekli değişim halindedir. Gerçeklik denilen olgunun bu değişken yapısı ampirisizmin karşısında yer alan bir duruş sergiler (Bhaskar, 1986) (Archrer, 1995) (Sayer, 2000). Eleştirel realistler doğal ve sosyal dünyanın ikincisinin değil birincisinin varlığı için insan eylemine bağlı olması bakımından farklılık gösterdiğini, sosyal olarak inşa edildiğini iddia ederler. Sosyal dünya herhangi bir insan için önceden inşa edilmiştir ve sosyal olarak inşa edilmiş doğası, insanoğlunun bilmediği veya sınırlı veya yanlış bilgisi olduğu yönlerinin varlığını engellemez. O zaman realistler için ontoloji, epistemolojiden ayırt edilmeli ve gerçeğin doğasını gerçeklik bilgisi ile karıştırmanın 'epistemik yanılgısından' kaçınılmalıdır.

Eleştirel realistler, süreçleri-olayları ve yapıları farklı özelliklere sahip farklı sosyal gerçeklik katmanları olarak gören 'tabakalı ontoloji'yi varsayarlar. 'Gerçek' ve 'ampirik' arasında bir ayrım yapılır: 'Gerçek', ilişkili 'nedensel güçleri' ile yapıların alanıdır, olayların ve süreçlerin alanıdır; 'Ampirik' ise, sosyal aktörler tarafından deneyimlenen gerçek ve gerçek olanın parçasıdır. 'Gerçek', basit ya da dolaysız bir şekilde 'gerçek'i yansıtmaz: olayların nedeni belirli nedensel güçlerin gerçek olayları etkilemek için ne ölçüde tekileştirildiğine, farklı yapıların ve nedensel güçlerin karmaşık etkileşimlerine bağlıdır. Üstelik nedensel güçler, yalnızca yapıların özellikleri değildir. Sosyal failer de gerçek olanı etkileyen nedensel güçlere sahiptir. Bu nedenle nedensellik görüşü, x ve y arasındaki nedensel bir ilişkinin, x'in görüldüğü yerde y'nin görüneceği şekilde düzenli (ve prensipte öngörülebilir) bir ilişkiyi gerektirdiği 'sabit bağlantılı' bir görüş değildir. Aksine bu tür sabit bağlaçların yeniden üretilmesi, özellikle deneyler biçiminde (genellikle sosyal bilimlerde olduğundan daha doğal olan) insan müdahalesini gerektirir. Sosyal uygulamalar farklı ve değişen şekillerde bir araya getirilmiştir. Sosyal alanlar, kurumlar ve organizasyonlar sosyal uygulamaların ağırları olarak görülebilir. Eleştirel gerçekçi ontoloji aynı zamanda dönüşümseldir, insan failiği eylemde yeniden üretilen ve-veya dönüştürülen mevcut yapı ve uygulamalardan yararlanarak etkiler üretir. Eleştirel

gerçekçilik, hem yapıların hem de insan failliğinin nedensel güçlerini ve bunların etkilerinin olumsuzluğunu hedefler.

Sosyal araştırma, sosyal yaşamın önceden yapılandırılmış doğasını anlamayı amaçlayan sosyal yaşamın somut olaylarından soyutlanarak ilerler ve bu bilgi ışığında somut olayların, eylemlerin ve süreçlerin analizine geri döner. Eleştirel bir gerçekçi söylem analizi yalnızca diller ve söylem düzenleri ile ilgilenmez, süreçler (unsurları) olarak metinlerle ve ikisi arasındaki gerilim ilişkileri ile eşit derecede ilgilenir. Eylemlilik kapasitelerine sahip insanlar, sosyal olarak üretilmiş, olumsal ve değişime tabi, ancak gerçek ve sosyal yapıların ve uygulamaların nedensel güçleri ile gerilimlerinden analiz için bir odak olan nedensel güçlere sahip olarak görülürler. Söylem analizi özellikle sosyal olayların metinsel unsurlarında bu gerilime odaklanır.

Foucault'un söylem üzerindeki görüşlerini temel alan söylem analizi, geleneksel düşünme ve yazma pratiklerinin kültürel yapı içinde politik ve ideolojik amaçlara nasıl hizmet ettiğini, benzer şekilde insanların düşünme biçimlerinin ve sosyal bir varlık olarak eylemlerin nasıl sınırlandırdığına, kısıtlandığına yönelik açıklamalar getirmeyi amaç edinmektedir (Wooffitt, 2005).

Kim nasıl ve niçin konuşuyor? Kim nasıl dinliyor ya da susuyor? Kim nasıl yazıyor veya nasıl okuyor gibi sorularla başlayan söylem analizi varsayımlardan değil belirsizliklerden hareket eder. Ayrıntılara odaklanan söylem analizi pragmatiktir. Yani, dili kullanan insanların dille ne yaptıkları sorusuna cevaben bir söylemdeki linguistik özellikleri onların ne yaptıklarını anlamak amacıyla inceler (Sözen, 1999).

Organizasyonlar doğal fenomenler değildirler, içlerindeki/çevrelerindeki insanlar tarafından yapılırlar ve oluşturulan bu yapıları taş ya da ağaç gibi diğer doğal olaylardan farklı bir şekilde görürler. Örgütler onları yaratanların amaçlarına atıfta bulunur, belirli nedenlerden dolayı var olarak görülürler, yani bir anlamı olduğu kabul edilir. Anlam kavramı başka bir şeyin atıfta bulunduğu şeyi ifade eder ve bunlar birer işaret olarak yorumlanırlar. Bir işaret “birisine bir şey(anlam) için duran bir şey” olarak tanımlanabilir. İşaretlere bir statü verilmez, bakanın gözünde vardırılar yani bizim için işaret değeri olan bir olgu başkası için bir anlam ifade etmeyebilir. Ancak insan anlam yaratan bir varlık olduğu için fenomenleri, özellikle sosyal nesnelerin “özünde anlamlı” olarak görülebildiği sosyal dünyada işaretler olarak yorumlama eylemine girilir (Sayer, 1992). Dolayısıyla örgütsel fenomenler, etraflarındaki insanlar tarafından işaretler olarak yorumlanmalıdır. Peki bu neden önemlidir? Çünkü bir kişinin bir örgütsel fenomene atfettiği anlam kişinin davranışına şekil verir. “Çerçeveleme” ve “bilişsel şemalar” üzerine yapılan araştırmalar insanların dünyayı görme şeklinin yalnızca rasyonel davranış olarak algıladıkları şeyler üzerinde değil aynı zamanda yaptıkları fiili davranışsal seçimler üzerinde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Sbarr, 1998). Örgütsel bir olgunun anlamını anlamak o fenomeni üreten güdüler, niyetler, amaçlar veya beklentileri tanımlamış olmak anlamına gelir (Albert, 1998) (Weber, 1968). Bu da kişinin bu örgütsel fenomene tepkisini güçlü bir şekilde etkileyecektir. Sosyal bir fenomenin ne olduğu, bir sosyal grubun üyeleri için ne anlama geldiğine bağlıdır ve yorumlama ve yasallaştırma sürecinin bu sosyal doğası, anlamın yaratılmasına sınırlar koyar. Yorumlamalar ve bunlara dayalı davranışlar, diğer yorum ve davranışları “karşılıklı olarak doğrulamaktadır” (Llewellyn, 1993). Çok uzaklara sürüklenen kişi, kendini anlamlı bir şekilde anlam topluluğunun dışına yerleştirir (Noorderhaven, 2000). Anlam oluşturma sürecinin temelde sosyal doğası, kendisine dışsal olan

bir sosyal gerçeklikten bir anlam çıkarmaya çalışan bir yabancıнын karşılaştığı ek zorlukların altını çizer. Sosyal geçeklik, bilişsel topluluklar veya kültürel gruplar, yani ulusal, etnik, örgütsel, mesleki veya başka bir türü paylaşan insan grupları içinde inşa edilir. Sosyal dünyanın karmaşıklığı ve eş anlamlılığı göz önüne alındığında bir kültürel grup içindeki bir sosyal olguyu yorumlamanın sorunları asla önemsiz değildir ancak bu zorluklar, kültürel grupların sınırları ötesinde sosyal fenomenleri anlamlandırmaya çalışıldığında büyük ölçüde artar. Buna örnek olarak Yan ve Zeng (1999) uluslararası ittifaklar hakkında yapmış olduğu bir araştırmada Japon ve Amerikan yöneticilerinin yorum farklılığına ilişkin elde ettiği bulgular buna örnek olarak verilebilir. Japon yöneticiler uluslararası ittifakları öncelikle kişilerarası ilişkiler olarak yorumlarken, Amerikalılar ise belirli yöneticilerin kimliklerinin küçük bir rol oynadığı yapısal tasarımlar olarak yorumlamışlardır.

1920-1930’larda Viyana çevresi tarafından geliştirilen mantıksal pozitivist dayanan mantıksal deneycilikte bilgi, deneysel döngünün uygulanmasıyla yaratılır. Bir dizi analitik önermeler yoluyla temel varsayımlardan reddedilebilir hipotezleri çıkaran teoriler, deneysel verilere karşı test edilir. Hipotezler reddedilirse, yeni teoriler inşa edilir ve muhtemelen yeni temel varsayımlar yapılır. Ancak “veri” ile yüzleşme sorunsuz değildir. Bir şeyin doğru olup olmadığını ve dolayısıyla bir hipotezin doğrulanıp doğrulanmadığını nasıl bilebiliriz? Teoriden tamamen bağımsız gözlemler mevcut değildir. Algılama, neyin ilgili olup neyin olmadığına dair önceki bazı fikirlere dayanarak, belirli duysal girdileri sinyal olarak parantez içine alır ve diğerlerini göstermez ve deneysel araştırma, en azından sosyal bilimlerde “ nesnel gerçeklerin” sosyal olarak inşa edildiği sosyal bir süreçtir (Kuhn, 1962).

Felsefi yorum bilim, Heidegger’in benlik ile bu benliğin atıldığı dünya arasındaki mesafe kavramına dayanır. Kartezyen “cogito ergo sum(düşünüyorum öyleyse varım)” ve Descartes’e dayanan modern felsefede olduğu gibi gerçeğin hemen ortaya çıkması imkansız olarak görülmektedir. Dünyanın herhangi bir anlayışının potansiyeli yoruma dayanır ve yorumlama olasılığı da bir geleneğin parçası olmaya dayanır (Weick, 1979). Bu ışık altında insan ve/veya sosyal bilimlerde yorumlama ile doğa bilimlerinde açıklamadan kaynaklanan iki tür bilme, anlayış arasındaki ayrım artık geçerli görülmemektedir. Bilmenin tek bir yolu vardır o da yorumlamadır. “Felsefi yorum bilimin yaptığı şey, tüm anlayışı öznel bir yorum bilimsel girişim olarak genelleştirmek, dünyadaki varlığımızı oluşturan mesafeye yanıt vermektir.” (Francis, 1994).

Bu konumdan, bilimdeki “nesnel” ve “öznel” yöntemler arasındaki ayrım, tüm insan bilgisinin daha genel öznel doğası altında toplanır. Mantıksal deneyciliğin yönetim araştırmasındaki baskın konumunun nedenlerinden biri Hermeneutik ve/veya yorumlayıcı yöntemlerin birçok savunucusu tarafından açıkça veya örtük olarak çıkarılan oldukça sert sonuçlar olabilir (terimler aşağı yukarı birbirinin yerine kullanılır), çok sık bir ya/ya da önermesi yapılır. Ya sosyal bilimlerin doğası ve ilgili araştırma yöntemleri (esas olarak nitel vaka çalışmaları) hakkındaki görüş de dahil olmak üzere Hermeneutik metodolojiyi bütün kalbiyle kucaklar ya da büyük ölçekli ampirik araştırmaya yaklaşır ve mantıksal ampirizmin pozitivist duruşuna bağlı kalır. Burada “araştırmanın daha az kapsamlı bir başlangıç konumundan ilerleyebileceği ve yine de metodolojik olarak bilgilendirilebileceği” savunulmaktadır (Llewellyn, 1993). Hermeneutik bakış açısı ciddiye alınabilirken aynı zamanda mantıksal deneyciliğin titizliği ve teknik olarak sofistike araştırma yöntemlerine bağlı kalınabilir.

7. SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapılan literatür taraması sonucunda hermeneutik, yapısı ve doğası gereği tüm alanlara uygulanabilecek geniş kapsamlı ve ontolojik bir duruşa sahip ama aynı zamanda epistemolojik gerçekliklerden uzaklaşmadan hareket etmeye çalışan bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmamızda, felsefi hermeneutiğin tarihsel bağlamda geçirdiği dönüşüm, Dilthey, Hiedegger, Gadamer gibi teorisyenlerin yaptığı çalışmaların günümüz hermeneutik anlayışına sağladığı katkılar, hermeneutiğin diğer disiplinlerle olan ilişkisi, işletme yönetimi alanına uygulanabilirliği gibi hususlar kavramsal çerçevede ve araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular ile açıklanmaya çalışılmıştır. Anlama, anlamlandırma ve yorumlamada hermeneutik yaklaşımın psikoloji biliminin elde ettiği bulgularla paralel ilerlediğine değinen araştırmalar da mevcuttur.¹ Beynimizde bulunan ayna nöronların farklı insanlar tarafından benzer eylemlerin üretildiği durumlarda benzer şekilde çalıştıkları tespit edilmiştir. Öyleyse empati ya da yeniden deneyimleme yoluyla bir metni ya da söylemi anlamak mümkün müdür? Araştırmalardan elde edilen bulgular bunun imkânsız olmadığını göstermektedir.

Örgütsel fenomenler insanlar tarafından tasarlanır, oluşturulur ve devamlılığı sağlanır. Bir üyesi olduğumuz bu sistemler içerisinde çevremizdeki nesnelere, imge ve sembollere, yapılara ve etkileşimlere bir takım anlamlar yükler ve bu anlamların bizde oluşturduğu etkiye(algiya) göre davranışlar geliştiririz. Bu algının yönü, örgütün ulaşmayı amaçladığı hedeflere sağlıklı bir şekilde yürüyüp yürüyemeyeceği konusunda bir yol haritası çizer. Dolayısıyla ulusal işletme literatüründe henüz yeni yeni kullanılmaya başlanan hermeneutik çalışmaların yaygınlaştırılması, mevcuttaki sorunların yüzeyde kalmasını önlemede, uzun soluklu, kalıcı ve etkili önlemlerin alınmasında büyük bir gereklilik haline gelmiştir.

KAYNAKLAR

- Albert, H. (1998). Hermeneutics and Economics; A Criticism of Hermeneutical Thinking in the Social Sciences. *Kyklos* 4(1), 573-602.
- Alioğlu, N. (2007). Hermeneutik Açıdan Anlam Üretme ve Örnek Görüntüsel Gösterge Çözümlemesi. *VIII. Uluslararası Görsel Göstergebilim Kongresi* (s. 1191-1203). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Archrer, M. (1995). *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barrett, F. J., Powley, E. H., & Pearce, B. (2011). *Hermeneutic Philosophy and Organizational Theory* (Cilt 32). UK: Emerald Publishing Limited.
- Becermen, M. (2004). Dilthey, Heidegger Ve Gadamer'de Anlama Sorunu. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 35-66.
- Bernstein, J. R. (2011). *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics, and Praxis*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Bhaskar, R. (1986). *Scientific Realism and Human Emancipation*. London: Verso.

¹ Gallagher, S. (2004), Hermeneutics and the Cognitive Sciences, *Journal of Consciousness Studies*, 11(10-11), s.162-174

- Burrell, G., & Morgan, G. (1979). *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*. London: Heinmann Educational Books.
- Caputo, J. D. (1989). Gadamer's Closet Essentialism: A Derridean Critique. M. D.P., & R. Palmer içinde, *Dialogue and Deconstruction; The GadamerDerrida Encounter* (s. 258-264). New York: State University of New York Press,.
- Casey, C. (2002). *Critical Analysis of Organizations: Theory, Practice, Revitalization*. London: UK: Sage Publications.
- D.West. (2005). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A.Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Dartma, B., Demirci, M., & Ünver, M. (2013). *Tefsir Tarihi ve Usulü*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniv Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Dilthey, W. (1999). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. (Ö. Doğan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- E.P.Richard. (1969). *Hermeneutics: İnterpratation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, And Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press.
- Feldman, M., & March, J. (1981). Information in Organizations as Signal and Symbol. *Administrative Science Quarterly*(26), 171-186.
- Francis, J. (1994). Auditing, Hermeneutics and Subjectivity. *Accounting, Organizations and Society*(19), 235-269.
- G.L. Ormitson, A. S. (2002). *Hermeneutiğe Giriş, Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Gadamer, H. G. (2003). *Hermeneutik Üzerine Yazılar*. (Ö. Doğan, Çev.) İstanbul: İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Grondin, J. (1994). *Introduction to Philosophical Hermeneutics*. (J. Weinsheimer, Çev.) New Haven: Yale University Press.
- H.G.Gadamer. (2008). *Hakikat ve Yöntem(I. Cilt)*. (H. v. İ.Yavuzcan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- H.G.Gadamer. (2009). *Hakikat ve Yöntem (II. Cilt)*. (H. v. İ.Yavuzcan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Hardy, C. (2001). Researching Organizational Discourse. *International Studies In Management And Organization*(31), 25-47.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. (J. Macquarrie, & E. Robinson, Çev.) Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Hekman, S. (2012). *Bilgi sosyolojisi ve Hermeneutik*. (B. B. H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Henry, A. (1991). Vers un modèle du management africain. (124), 447-473.
- How, A. (1995). *The Habermas-Gadamer Debate and the Nature of the Social; Back to Bedrock*. Aldershot, UK: Avebury.

- Kasapoğlu, M. A. (1992). Sosyolojide Hermeneutik Uygulamaları. *Felsefe Dünyası Dergisi*(5), 59-71.
- Keskin, H., Akgün, A., & Koçoğlu, İ. (2016). *Örgüt Teorisi* (1. Baskı b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kouzman, A., & Dixon, J. (2006). Handbook of Organization Theory and Management, The Philosophical Approach. T. D. Lynch, & P. L. Cruise içinde, *Neoliberal Economics, Public Domains And Organizations: Is There Any Organizational Design after Privatization?* New York: Taylor and Francis.
- Kuhn, T. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Llewellyn, S. (1993). Working in Hermeneutic Circles in Management Accounting Research: Some Implications and Applications. *Management Accounting Research*(4), 231-249.
- Mumby, D. K., & Cynthia Stohl. (1996). Disciplining Organizational Communication Studies. *Management Communication Quarterly*, 10(1), 50-72.
- Neuman, W. L. (2008). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel Ve Nicel Yaklaşımlar*. (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayın Odası.
- Noorderhaven, N. (2000). Hermeneutic Methodology and International Management Research. (*Foretagsekonomska Institutionen Paper; No 2000/2*).
- Ö.Doğan. (2006). *Anlamdan Geleneğe, Kemikten Özgürlüğe(kavramlar ve tarihleri II)*. İstanbul : İnkılap Kitap Evi.
- Özcan, Z. (2000). *Teolojik Hermenötik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- P.Ricoeur. (2009). *Yorumların Çatışması\Hermenoytik Üzerine Denemeler I*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Palmer, R. E. (1969). *Hermeneutic's: Interpretation Theory in Schleiermacher*. Evanston: Northwestern University Press .
- Ricoeur, P. (1991). *The Model of The Text: Meaningful Action Considered as a Text in P. Ricoeur, from Text to Action; Assays in Hermeneutics, II*. (K. Blarney, & C. B. Thompson, Çev.) London: The Athlone Press.
- Sayer, A. (1992). *Method in Social Science* (2 b.). London: Routledge.
- Sayer, A. (2000). *Realism and Social Science*. London : Sage.
- Sbarr, P. (1998). Adapting to Unfamiliar Environmental Events: A look at the Evolution of Interpretation and Its Role in Strategic Change. *Organization Science*(9), 644-669.
- Shusterman, R. (1989). The Gadamer-Derrida Encounter: A Pragmatist Perspective. D. Michelfelder, & R. E. Palmer içinde, *Dialogue and Deconstruction; The GadamerDerrida Encounter* (s. 215-221). New York: State University of New York Press.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi, Güç Ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Taşdelen, V. (2008). *Hermeneutiğin Evrimi-Kesitler*. Ankara: Hece Yayınları.

- Temir, E. (2018, Eylül). Kriz Yönetimi ve Hermeneutic. *Afyon Kocatepe Üniv Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 283-302.
- Thomas, J. B., Clark, S. M., & Gioia, D. A. (1993). Strategic Sensemaking and Organizational Performance: Linkages Among Scanning, Interpretation, Action and Outcomes. *Academy of Management Journal*(36), 239-270.
- Vaara, E., & Tienari, J. (2008). A Discursive Perspective on Legitimwtion Strategies in Multinational Corporations. *Academy of Management Review*, 33(4), 985-993.
- W.Dilthey. (1972). The Rise Of Hermeneutics. *New Literary History*, 3(2), 229-244.
- Weber, M. (1968). *Economy and Societi*. Berkeley: University of California Press.
- Weick, K. E. (1979). *The Social Psychology of Organizing* (2 b.). New York: Random House.
- Wooffitt, R. (2005). *Conversation Analysis And Discourse Analysis: A Comparative And Critical Introduction*. London: Sage Publications.